Ľudovít Sabadoš (Laco)

KT

MAUTHAUSEN

Osudy slovenských politických väzňov

ĎAKUJEM, ŽE STE BOLI, PÁN GENERÁL!

Zdroj: Pamäť národa

V Devínskej žil obor. Nie ten rozprávkový, skutočný. Chlap ako hora. Aj tri mená mal, lebo giganti ich unesú: Ľudovít Laco Sabadoš. Priatelia ho však volali Lacko. Pevný, priamy, so srdcom na dlani. Mal spôsoby elegána a šarm spoločenskej noblesy. Zaujímal sa o svet a o ľudí v ňom. Rád chodieval z domčeka Na grbe do kaviarne na terase, vysedával v rohu pri okne, popíjal kávičku, listoval v novinách a zavše sa zahľadel na ulicu. Vždy som si predstavoval, že by sa hodil do tridsiatych rokov dvadsiateho storočia, do kaviarní, kde spieval František Krištof Veselý, a do bratislavských ulíc, keď sa v nich potuloval Schöne Náci. Nosil totiž v sebe urodzenosť oných čias, keď bolo bežné ukloniť sa na pozdrav dáme a sňať si pritom klobúk.

Občas som mu priniesol svoju novú poviedku. Potešil sa a prehodil: *„Už na vás čakám.“* A nikdy si neodpustil krátku analýzu tej predchádzajúcej, ktorú zakaždým slušne vrátil. *„Mám rád vašu fantáziu, pretože nie je škodlivá, ukazuje čitateľovi správne cesty, hoci hlavný hrdina sa často dopúšťa omylov a chýb.“* Poďakoval som sa mu vždy svojsky: *„Ďakujem, pán generál.“* Tak som ho volal ja. Pôsobil na mňa vždy ako rozhodný, zrozumiteľný a zásadový. *„Akýže som ja generál,“* reagoval s pokorou, ale neubránil sa úsmevu. Práve ten úsmev bol mostom, ktorým dokázal preklenúť ťažké roky života, aby kdesi v jeho zmúdrenej zrelosti napokon pochopil, že jediné, čo má ešte význam, je rozdávanie vlastných spomienok tým, ktorí ešte dokážu vnímať krivdy tohto sveta. On sám totiž až bolestne cítil krivdu, ktorú nacisti spáchali na jeho príbuzných krátko pred oslobodením Bratislavy. Aby do detailov porozumel tomu, čo sa vlastne stalo, rozhodol sa priam s detektívnou trpezlivosťou, že o tom vyhľadá dostupné archívne informácie. Desaťročia pátral v múzeách, v Ústave pamäti národa, snoril po žijúcich svedkoch, vypisoval žiadosti, prosby, dovolania... Nič nechcel nechať na náhodu. V takmer tristostranovom samizdate *KT Mauthausen – Osudy slovenských politických väzňov* uvádza v použitej literatúre až 395 zdrojov a odkazov. Sizyfovská práca obra, na ktorú sa renomovaní historici, ba aj oficiálne kompetentné inštitúcie vrátane Zväzu protifašistických bojovníkov zvysoka vykašľali!

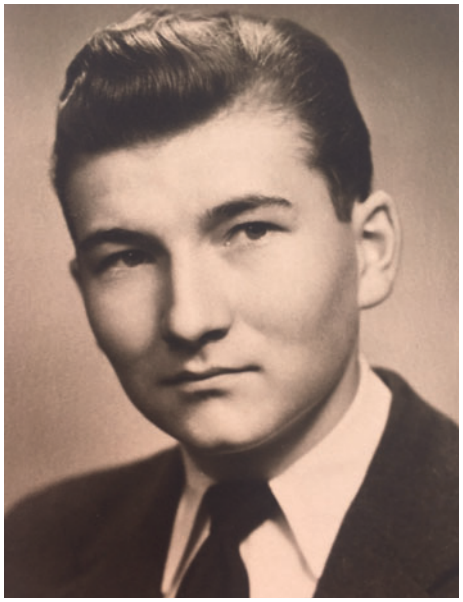
Ten nešťastný 31. marec 1945. Osloboditeľská armáda je už na okraji Bratislavy, už o štyri dni oslobodí mesto. *„Prečo, dofrasa, bolo také dôležité, aby z Justičáku práve v tento deň vyviezli politických väzňov, naložili ich do dobytčích vagónov na hlavnej stanici a urgentne ich odvážali do koncentráku Mauthausen?“* zlostí sa generál v snahe vypátrať, kto mal na svedomí túto vražednú misiu. V transporte sa totiž nachádzal aj jeho „druhý otec“, mladý nadporučík Valér Kubina.

„Gestapu to mohlo byť jedno, brali nohy na plecia, nad Bratislavou už lietali sovietske stíhačky,“ otvára obor svoje najväčšie podozrenie, *„transport museli organizovať slovenskí gardisti zo strachu, že ich politickí väzni po oslobodení odhalia.“* Keď si tie okamihy predstavuje, má v očiach prázdno. Napokon príde tragické zistenie. *„Strastiplná cesta 2. bratislavského transportu trvala podľa mojich zistení 9 dní a na desiaty deň bolo všetkých 113 väzňov splynovaných,“* píše autor v samizdate. Keď dnes kráčam okolo terasy kaviarne Oscar, jeho miesto pri okne zostáva prázdne. Noviny sú zložené, káva vychladnutá, otázky nezodpovedané. No jeho hlas tu stále je – v pamäti ulice, v menách, ktoré odmietol nechať zomrieť, aj v tichu, ktoré po ňom ostalo.

Ďakujem, že ste boli, pán generál!

Strážili ste pravdu v časoch, keď sa jej všetci báli.

Juraj Mravec

Zdroj: Pamäť národa

Lacko na maturitnej fotografii

Obsah

Úvod 1
Bez pričinenia 5
Tragické udalosti Slovenska 6
Zrod nacistického Nemecka 11
Slovensko ako satelit Nemecka 12
Holokaust sa už nesmie zopakovať 16
Osvienčimská lož 17
Postavme sa spoločenskému zlu 18
Môj osobný názor na Slovenskú republiku 1939 – 1945 27
Občiansko-demokratický odboj 35
Všeslovanská revolučná organizácia 37
Sokol 38
Flóra 41
Justícia 42
Karol Koch 43
Ilegalita. Prípravy a podpora SNP 44
Vojenský odboj 46
Zrada a zradcovia 50
UŠB a Gestapo 51
Justičný palác 54
Aká je pravda o SNP? 61
Cieľová stanica Mauthausen 63
České Budějovice 71
Konečná stanica Mauthausen 74
Posledné dni v koncentračnom tábore Mauthausen 97
Oslobodenie Bratislavy 102
Devínska Nová Ves pred oslobodením 106
Židia v Devínskej Novej Vsi 110
Transporty do koncentračného tábora Mauthausen zo Slovenska 111
Prvý trenčiansky transport 114
Druhý trenčiansky transport 117

Nitriansky transport 119
Prvý bratislavský transport 120
Druhý bratislavský transport 126
Pamätník slovenským obetiam padlým v koncentračnom tábore Mauthausen 128
Po stopách zločinu. Osobnosti spomenuté v dokumente 130
Ferdinand Čatloš 131
Štefan Haššík 133
Štefan Tiso 134
Imrich Sucký 135
Dr. Josef Witiska 135
Otto Koslowski 136
Franz Xaver Ziereis 137
Obete druhého bratislavského transportu v koncentračnom tábore Mauthausen 138
Záver a poučenie z minulosti 230
Hodnosti SS 232
Skratky použité v dokumente 233
Prílohy 235
Použitá literatúra, zdroje a odkazy 269
Recenzie 294
Tiráž a prehlásenie o autorských právach 296

Predhovor k druhému vydaniu

Touto cestou vyslovujem poďakovanie mojej manželke Vierke za trpezlivosť a podporu pri spracovaní tohoto spomienkového dokumentu.

Úprimné poďakovanie patrí pánovi Petrovi Ottisovi za úpravu rukopisu a redakčnú prípravu na tlač.

Abstrakt

Cieľom tejto publikácie je využiť rodinné spomienky a štúdiom archívnych dokumentov spracovať málo dostupné informácie o osudoch politických väzňov. Títo významní odporcovia nacistického režimu v rokoch 1939-1945, boli v posledných týždňoch 2. svetovej vojny odvlečení do koncentračného tábora Mauthausen. Išlo o 2 transporty vypravené z Trenčína, 1 z Nitry a 2 z Bratislavy.

Kľúčové slová :
Krajský súd (Justičný palác) v Bratislave
Likvidačný koncentračný tábor Mauthausen

Prehlásenie :
Prehlasujem na svoju česť, že túto publikáciu som spracoval samostatne a s využitím odkazov a použitej literatúry.

Ľudovít Sabadoš (Laco) v Bratislave, 27. 05. 2025

Predhovor k tretiemu vydaniu

Tretie vydanie tejto publikácie - prvé vo forme e-knihy - vychádza krátko po smrti autora, ktorý veľkú časť svojho života venoval odhaľovaniu a zhromažďovaniu faktov o osude slovenských politických väzňov z bratislavských transportov smrti do koncentračného tábora v Mauthausene.

Históriu veľkonočného transportu, ktorou sa dlhodobo zaoberal, zmapoval a vydal najprv v tlačovej podobe, ktorá vyšla vďaka sponzorskej pomoci v r. 2025. Vzhľadom na nie veľký počet výtlačkov tlačeného vydania bol dosah publikácie limitovaný na niekoľko akademických, štátnych a miestnych knižníc.

Zvolená forma tohoto vydania do veľkej miery eliminuje logistické prekážky tlačenej knihy (skladovanie, doprava) a umožňuje nám tak po smrti autora zavŕšiť jeho snahu odovzdať svoje dielo čo najširšej verejnosti.

Viera Sabadošová v Bratislave, 18. 05. 2026

Úvod

Uplynulo už viac ako 80 rokov od tragických udalostí, ktoré sa tak významne a trvale zapísali do pamäti našej rodiny. Chcem podať svoje svedectvo o týchto udalostiach, doplnené dokumentami zhromaždenými po archívoch. Tejto témy a súvisiacimi osudmi mnohých ľudí - hrdinov, ktorí za svoje presvedčenie a vieru v lepšiu budúcnosť nás všetkých neváhali položiť svoje životy som sa začal venovať neskoro, vlastne na sklonku života.

Desaťročia som očakával, že túto nepopísanú tému a s tým súvisiace udalosti uchopia povolanejší, a to predovšetkým historici, ktorých nám už odrástli 4 generácie. Bez povšimnutia to zostalo aj medzi novinármi a inými profesiami. Pochopil som, že ťažko je ozrejmovať takéto príbehy, keď chýbajú akékoľvek dokumenty. Prístupné sú iné, zástupné príbehy z obdobia posledných dní nacistického Nemecka, ktorých máme nepreberné množstvo dokumentov a svedectiev pamätníkov. A tak sa za posledných takmer 8 desaťročí na tieto udalosti, ktorým sa budem venovať, postupne zabúdalo a veľa nechýbalo a boli by pre našu novodobú históriu navždy stratené. Ja sám som tento problém roky odkladal. Spomienky bledli a pamätníci týchto udalostí pomreli. Dôležitým podnetom bolo, že len náhodou som našiel v starej krabici dokument, ktorý by sme dnes nazvali petíciou. Bol to menný zoznam vdov a pozostalých po väzňoch druhého bratislavského transportu.

Obsahom tohto dokumentu bola skromná prosba, adresovaná rôznym inštitúciám, aby sa našla politicko-spoločenská vôľa uctiť si pamiatku týchto hrdinov, hoci tou najskromnejšou pamätnou tabuľkou. Nestalo sa tak a ubehlo 8 desaťročí nezáujmu a ignorancie. To ma pobúrilo a zmobilizovalo k hľadaniu ťažko dostupných podkladov pre vydanie tejto skromnej publikácie samizdatového typu.

Musím preskočiť uplynulých 8 desaťročí a uviesť, že po namáhavom štvorročnom trápení so všetkými relevantnými úradmi sa podarilo dosiahnuť, že Marianum ako správca cintorína Slávičie údolie a garant spravovania vojnových pietnych hrobov osadil tabuľku ako doplnok národnej kultúrnej pamiatky prvého bratislavského transportu.

Táto tabuľka zrozumiteľne vysvetľuje osudy prvého a druhého bratislavského transportu a bola osadená 2. mája 2023 bez akejkoľvek pozornosti magistrátu mesta Bratislavy, médií či iných dotknutých organizácií na cintoríne Slávičie údolie v Bratislave. Zarážajúci postoj, veď v druhom bratislavskom transporte väzňov do koncentračného tábora Mauthausen po príchode bolo splynovaných 22 Bratislavčanov a 83 Slovákov a Čechov všetko významných odporcov nacizmu a odbojárov vrátane ďalších cudzích štátnych príslušníkov. Pre Magistrát mesta veľká príležitosť ukázať aj zahraničiu, že si vieme vážiť našu novodobú históriu objasnenú po 80 rokoch a využiť túto chvíľu na propagáciu udalostí za prítomnosti siedmych veľvyslancov. Naivne som sa domnieval, ale aj obhajoval svoju pohodlnosť tým, že z odstupom času budú prístupnejšie podklady v archívoch, ale aj to, že veľkej vymoženosti ako je internet som sa zhostil len pred 15 rokmi, teda keď som mal 72 rokov. Veľmi som sa mýlil. Napriek snahe a mnohým hodinám úmornej práce sa mi mnohé relevantné podklady nepodarilo dohľadať a usudzujem, že už sú pre seriózne štúdium histórie navždy stratené. Preto nachádzam odpoveď , že sme si za takmer 80 rokov nedokázali uctiť týchto neznámych hrdinov, hoci len tou najskromnejšou pamätnou tabuľkou. Ako sami usúdite po prečítaní tohto dokumentu, je to do neba volajúca hanba.

Predmetom môjho záujmu je veľkonočný druhý bratislavský transport vypravený 31. marca 1945 z Bratislavského Justičného paláca do likvidačného tábora Mauthausen. Napriek tomu, že oslobodenie Bratislavy bolo na spadnutie, nemeckému gestapu a SS stálo za to udeliť tomuto transportu absolútnu prioritu len preto, aby týchto väzňov, predstavujúcich elitu ilegálnej činnosti, po desiatich dňoch strastiplnej cesty okamžite zlikvidovali plynom a upálili v kremačných peciach.

Toto bolo i pre krutovládcov nacistického Nemecka výnimočné a za neodkladnou likvidáciou týchto obetí museli byť aj záujmy domácich fašistov. Tento tragický transport sprevádza celý rad nepresností pamätníkov, ale aj publikovaných správ neúmyselných, ale aj zámerných dezinformácií. Ďalej obete tohto transportu, sprevádzal od samého počiatku od oslobodenia republiky nezáujem, alebo ignorancia spoločnosti. Účastníkom tohto transportu bol aj môj druhý otec, nadporučík Valér Kubáni, a môj záujem o jeho tragický koniec života popisujem ďalej. Nepresnosti a dezinformácie v ďalšom postupne upresňujem a dovoleným bádateľským spôsobom rekonštruujem. Som rád, že

som sa v tomto vymanil z našich domácich pomerov a moje upresňujúce údaje potvrdili dve nezávislé rakúske a nemecké inštitúcie.

Rozvádzam to preto, lebo osud a tragický koniec týchto obetí sprevádzali od počiatku môjho hľadania pravdy len rozporuplné a nepresné svedectvá a publikované údaje. Neoddeliteľnou súčasťou môjho príspevku bude osud slovenských židov, väzňov, piatich osudných transportov vypravených za posledných 6 týždňov druhej svetovej vojny do koncentračného tábora Mauthausen. Je zarážajúce, že sa stále stretávame so skresľovaním, ba popieraním holokaustu v rozpore so skutočnými udalosťami, ktoré svedčia o hrozných útrapách väzňov tohto likvidačného tábora.

Naša spoločnosť musí v tejto oblasti napriamiť úsilie na systematickú prácu s mladou generáciou, k čomu treba využiť všetky formy vzdelávacieho procesu. Napriek ubezpečovaniu pracovníkov Železníc Slovenskej republiky zástupcom ilegálnych odbojových skupín, že už nebude vypravený ani jeden transport, v posledných dňoch pred oslobodením Bratislavy, vypravili ten osudový 31. marca 1945. V Bratislave máme tri dopravné múzea a archívy, ale nenájdete tu ani zmienku viažucu sa k týmto tragickým dňom, či udalostiam, išlo o vernú službu režimu, či ľahostajnosť? Veď väzni toho transportu položili svoje životy, prispeli svojím nemalým podielom k tomu, aby sme mohli spokojne žiť svoju súčasnosť.

Napriek týmto zásluhám nemali ani tú najskromnejšiu tabuľku na rozdiel od tých, ktorí hlasno prezentovali často svoje pochybné zásluhy. Už je pozde toto dávať na stôl, príležitostí bolo dosť a neriešiteľné to bolo aj cez Slovenský zväz protifašistických bojovníkov , či zastupiteľov mesta. Evidentne majú dnes iné priority a záujmy.

Pri bádaní a hľadaní pravdy po archívoch som narazil ešte na jeden zaujímavý problém, ktorý dávam do pozornosti vám, mladým. Slovo ilegalita pozná dnes kde - kto. A najčastejšie sa ním oháňali tí hrdinovia, ktorí s ňou mali málo, veľmi málo, alebo nič spoločného.

Toto slovo sa po oslobodení často veľmi zneužívalo, dokonca sa objavil nový fenomén pre popísanie svojich zásluh, polo-ilegalita. Za to sa pokladalo napríklad posedenie v kaviarni za takmer historické. Skutoční hrdinovia obvykle mlčali so skromnosťou popri týchto uvrešťaných hrdinoch.

Z tohto si treba zobrať ponaučenie. Stáť stranou a keď sa to vyvrbí, pridať sa k hlučnej mase zaslúžilcov. Smutné, ale takto to prebiehalo pri každej zmene politicko-spoločenského režimu.

Ani dnes to neprebieha ináč. Netreba mať žiadne ohromujúce zásluhy a vedomosti a pri trochu všeobecnej podpore médií za tri mesiace môžete sa dostať z doposiaľ neznámeho jedinca hoci aj na vrchol pyramídy. Vrátim sa ale k podstate. Roky sporadicky sledujem spoločenské dianie a príspevky vedúce ku spomienkam na udalosti spred osemdesiatich rokov. Ako tak sa téme hrdinov, ilegálnou činnosťou občanov Slovenska, venovali hádam prvé tri roky. Teda do roku 1948. Možno to súvisí s februárom a nástupom komunistov, keď už nebolo radno pripomínať zásluhy tohto druhu.

Pripomínam len osud generála Ludvíka Svobodu, neskoršieho prezidenta ČSFR, generála Jana Imra (ďalší môj ujo z Banskej Bystrice), ktorý zase skončil ako robotník v Prefe Sučany. A podobne dopadli stovky ďalších. Takto sa teda deformovala naša novodobá história a deformuje sa i naďalej. Teraz ale ku skutočným pohnútkam, vedúcim k tomu, aby som sa pokúsil dopátrať k udalostiam osudu väzňov druhého veľkonočného bratislavského transportu do Mauthausenu:

- predovšetkým skutočnosť, že na väzňov tohto transportu sa zabudlo, popri ďalších 4 transportoch, kde drvivá väčšina prežila. Teda zostali pamätníci. Z osudového transportu neprežil nik, a nemal kto živiť pamiatku týchto popravených martýrov
- moja veľká vďaka patrí pani Viere Zajacovej za publikáciu z roku 1970 “Slováci v Mauthausene”, v ktorej využila vtedy dostupné informácie a svedectvá
- v posledných rokoch pomreli pamätníci a s nimi aj svedectvá, ktoré napriek úprimnej snahe sú často protirečivé a nepresné
- základnou otázkou, ktorou sa budem zapodievať je , že koľko bolo vlastne väzňov v inkriminovanom transporte
- vyjasniť nezrovnalosti v preprave väzňov do KT Mauthausen, skutočný počet dní strávených na ceste, spôsob prepravy, deň príchodu do cieľa, počet odovzdaných väzňov, ich ďalší osud, spôsob ich likvidácie a ďalšie nezrovnalosti, s ktorými musím vopred počítať
- objasniť osudy slovenských Židov v KTM v nadväznosti na tragické udalosti popisovaných transportov.

- to ma viedlo k tomu, že sa na nasledujúcich stránkach pokúsim krôčik po krôčiku rekonštruovať osud týchto zaslúžilých hrdinov.

Bez pričinenia

Vraví sa, že svojím pričinením môžeme do istej miery svoj osud ovplyvniť. Možno áno, možno nie. Nemôžem s týmto tvrdením polemizovať, ale viem, že ten môj osud som mohol ovplyvňovať len veľmi málo, alebo vôbec. Udalosti sa valili jedna za druhou asi takto:

Narodil som sa 19. 6. 1937 v Gáni okres Galanta v posteli rodičovského domu (dedovizni). Tento dom bol postavený v rokoch 1. ČSR, asi v roku 1929 mojím dedom Imrichom s pričinením mojej babky Rozálie, ktorí obaja odpočívajú na cintoríne v Gáni. Dedo ako železničiar bol rozhľadený a skúsený muž, ktorý využil svoj fortieľ pri budovaní rodinného zázemia tak, že doposiaľ solídnosť tejto stavby je možné posúdiť v Gáni na Novej ul. č. 45.

Tu vychovávali, aj tu dorástli 3 ich dcéry - Margita (moja matka), Alžbeta (teta), Helena (krstná mama) , Gejza (krstný otec). Ako títo moji blízki dospeli, rozleteli sa, okrem mojej matky, do sveta. Alžbeta do Bratislavy, Helena do Nitry a Gejza do Dobšinej. Všetci sa uplatnili podľa svojich schopností.

Moji milovaní biologickí rodičia, matka Margita a otec Ľudovít

Moja matka, ktorá zostala na grunte, sa v roku 1932 vydala za Ľudovíta (môjho otca). Krátko nato zomiera babka Rozália a potom i dedo Imrich. Do tohoto dramatického obdobia sa narodil môj brat Gejza

menom po svojom, neskôr i mojom krstnom otcovi. Uplynuli 4 roky a v roku 1937 som sa narodil ja a krátko nato zomiera môj brat na zápal mozgových blán, odpočíva rovnako na cintoríne v Gáni. Ako je vidieť na uplynulé udalosti som mal pramalý vplyv ako aj na udalosti nasledujúce.

28. 03. 1939

Lacko v Kajali nemal ešte 2 roky

4.12. 1940 Lacko v Nitre

ako 3 a ½ ročný

S rodičmi ako 5 ročný, 1941/2

Tragické udalosti Slovenska

Prichádza rok 1938 so všetkými tragickými udalosťami, ktoré doľahli na Slovákov, Európu a napokon i celý svet. Dnes sú tieto prelomové udalosti všeobecne známe a nie je preto potrebné sa nimi dopodrobna zaoberať. Teraz ale, krok za krokom, popíšem konkréta vedúce k tragickému záveru v celej rodine.

Bolo zvykom mojich rodičov, že povinnosti na gazdovstvách viedli k tomu, že striedavo žili už na spomínanej dedovizni v Gáni a striedavo na gazdovstve z otcovej strany v Kajali. Napomohla tomu blízkosť oboch obcí a majetkovo sa prelínajúci chotár. Čo čert nechcel, moji rodičia a ja ako 1 ročný sme práve pobývali v Kajali asi 4 km od Gáňu, keď prišli známe udalosti revízie Trianonu a Viedenská arbitráž. Toto viedlo k drastickej revízii a úprave štátnej hranice medzi Maďarskom a Slovenskom, ktoré týmto rozhodnutím prišlo o rozsiahlu časť svojho územia vrátane celého Žitného ostrova. Dopad na celú rodinu bol katastrofálny, nová štátna hranica viedla medzi našimi rodinnými sídlami, ako uvádzam na nasledujúcej mapke. Neuveriteľná komplikácia rodinného života, domovina v Gáni ostala na Slovensku a využívala ju finančná (hraničná) polícia s našim súhlasom. Túto políciu tvorili prevažne mladí muži z obce. Ja s mojimi rodičmi sme uviazli na gazdovstve v Maďarsku.

V nastávajúcom roku 1939 prichádzajú turbulentné časy začiatku 2. svetovej vojny napadnutím Poľska nacistickým Nemeckom a jeho satelitmi. Otca, napriek protestom, že je štátnym občanom ČSR, odvádzajú do radov Maďarskej armády a neskôr na východný front napriek svojmu pokročilému veku (mal 38 rokov). Následne v roku 1940 matka ťažko ochorela, podrobila sa operácii s vážnymi dôsledkami a aby toho nebolo málo dostal som ako 3 ročný obojstranný zápal pľúc s komplikovaným priebehom. V tejto zložitej situácii ani nebola riešením trvalá výpomoc mojej staručkej babky z otcovej strany (dedo už nežil).

Nastala pohnutá chvíľa bez možnej alternatívy, kedy matka napísala zúfalý list svojej sestre Alžbete (Božke) s naliehavou prosbou o pomoc. Moja teta Alžbeta žila v Bratislave so svojim manželom Valérom Vlastimilom Kubánim, ktorého ako odborného učiteľa tiež práve aktivovali ako dôstojníka Slovenskej armády s hodnosťou nadporučík.

Moja teta nevidela iné vhodné riešenie ako ilegálne prekročiť štátnu hranicu do Maďarska a uniesť ma do Bratislavy. Môj ujo (strýko) Valér bol s tohto rozhodnutia svojej manželky zhrozený pri predstave všetkých možných dôsledkov, ktoré by nasledovali pri nepodarenom únose hroziacich z oboch strán hraničiacich štátov. Tvrdé tresty by dopadli na oboch mojich drahých ako príslušníkov rôznych armád. Moja teta bola ale energická a akcieschopná žena, ktorá si svoje rozhodnutie nenechala vyhovoriť. Na jeseň v roku 1940 sa teta Alžbeta odobrala pod rúškom jesenných tmavých nocí, so znalosťou vlakových spojov a železničných mravov, na cestu. Pochádzala a vyrastala v železničiarskej rodine v Gáni a dokonale preto ovládala miestne pomery a chotár.

Už dedo svoje deti naučil orientovať sa v okolí za tmavých nocí podľa štekotu psov z okolitých obcí (povinné bolo zatemňovanie). Vydala sa zo železničnej stanice Gáň (kde vystúpila na druhej strane vozňa) do Kajala. Viď mapku cca 4 km.

Krížom cez poorané táble (rozsiahle úrodné scelené role) sa jej podarilo ilegálne prekročiť štátnu hranicu a dostať sa do nášho domu v Kajali (ktorý už ale nestojí), ale polohu viem i po takmer 80-tich rokoch neomylne určiť. Po zvítaní sa s rodičmi ma v kolíske zobudila neodbytná vôňa štangle salámy, ktoré spolu s inými potravinami vybalili z tetinho batohu. V Maďarsku sa táto potravinová výpomoc náramne hodila.

Po neodkladnom zabalení pár nevyhnutných detských vecí sa vydala spolu so mnou naspäť na železničnú stanicu Gáň, pretože bolo potrebné stihnúť posledný vlakový spoj do Bratislavy. Chotárom nás odprevádzal môj otec, ktorý bol na krátkom opušťáku. Otec niesol spomenuté nevyhnutnosti pokiaľ mohol a keďže bol v uniforme a zadržanie v blízkych prístupoch na štátnej hranici bolo nebezpečné, rozlúčil sa s nami. Podotýkam, že represívne maniere v nacistickom Maďarsku boli všeobecne známe a nezaostávali v ničom voči 3. ríši.

A tak po rozlúčke sme pokračovali ďalej, kedy chudera teta v náručí trepala mňa a ruksak mojich propriet necestou rozoraných polí. S veľkým šťastím sa nám podarilo prekročiť štátnu hranicu, ktorá bola tvorená i dnes existujúcou spojnicou miest Galanta a Sereď popri dvojtriednej škole v Nebojsi, kde neskôr pôsobil ako učiteľ otecko Michala Dočolomanského (poznali sme sa ako tínedžeri, keď sa učil za automechanika). I keď táto škola bezprostredne prilieha k ceste, ktorá tvorila štátnu hranicu, v popisovanom období prináležala Maďarsku a na blízkom mostíku v Nebojsi bol hraničný prechod a colnica.

Ako som už spomenul, boli sme už chvalabohu na Slovenskom území, keď sme na dohľad od železničnej stanice Gáň, vyplašili kŕdeľ jarabíc, ktoré nocovali v oráčine. Tento zvláštny zvuk vzlietajúcich vtákov mohol na diaľku evokovať vrzgot povozu pašerákov, čo vzbudilo pozornosť slovenských financov, ktorí nás uprostred rolí zadržali. Po nevyhnutnej identifikácii k veľkému úžasu financov zistili, že zadržali svoju rovesníčku z dediny, ktorú od detstva poznali. Nasledovalo: "Boženka, preboha, čo tu robíš?". Moja teta to krátko a jadrne vysvetlila aj s tým, že toto 3 ročné dieťa je syn Margity, ktorú samozrejme tiež poznali ako rodáčku. To stačilo, keďže bol najvyšší čas stihnúť posledný vlakový spoj do Bratislavy, pomohli so všetkým. Bez okolkov nás z druhej strany vlaku naložili do súpravy a po rozlúčení sme odcestovali do môjho, na dlhý čas, druhého domova, kde nás už netrpezlivo čakal môj ujo (a druhý otec) Valér Kubáni. Všeobecná úľava v rodine po zdarenej akcii, vďaka neohrozenosti mojej tety Boženky, som už vyrastal a trvale žil v Bratislave.

Ako dôsledok Mníchovskej dohody stratilo Československo územie s rozlohou 41 098 km štvorcových a 4 879 000 obyvateľov, ktorí tu žili [414, 415].

Moderný bytový komplex Avion, v ktorom som vyrastal 30 rokov.

Zdroj: Múzeum mesta Bratislavy, 50-te roky 20. storočia

Bývali sme v Avione, čo ma ešte aj po rokoch napĺňa hrdosťou. To je už ale iná téma.

Zrod nacistického Nemecka

V Nemecku sa zavádzajú Norimberské zákony (1935). S hroznými dopadmi predovšetkým na židov, cigáňov, ľudí s psychiatrickými diagnózami, invalidov, homosexuálov a tak ďalej, už od roku 1933. Takto postihnutí občania Nemecka boli okliešteni na občianskych slobodách a ich život sa stal postupne neznesiteľný ako sa pritvrdzovala rasistická politika nacistov.

Riešením mohol byť útek z tohto pekla za výrazne obmedzujúcich podmienok. Ostatných čakal krutý osud, ktorý predznamenalo stret-

nutie najvýznamnejších dôstojníkov SS v januári 1942 vo Wannsee (pri Berlíne). Záver tohto stretnutia, ktorému predsedal Reinhard Heydrich, bol jednoznačný – definitívne vyriešenie židovského problému v Európe.

Bolo rozhodnuté o postupnom násilnom (nedobrovoľnom) odsune európskych židov do piatich vyhladzovacích táborov, zriadených všetko na území dnešného Poľska (Majdanek, Sobibor, Treblinka, Belzec, Osvienčim). Najznámejším sa stal Auschwitz - Birkenau (Osvienčim).

Takúto perzekúciu a genocídu uskutočnenú v rokoch 1933 až 1945 nacistickým Nemeckom a jeho satelitmi nazývame holokaust. Vžilo sa tiež pomenovanie pre čiastočné, alebo úplne vyvražďovanie skupín osôb, alebo pre ťažké duševné, či telesné poškodenie s cieľom zničenia, ako genocída. [290]. Hitlerom ovládane nacistické Nemecko od roku 1933 popri konečnom riešení židovskej otázky sa systematicky pripravovalo na rozpútanie druhej svetovej vojny, ako odpoveď na svoju nespokojnosť so závermi Versaillskej medzinárodnej dohody a Trianonu.

Po anšluse Rakúska prišlo na rad Česko-Slovensko. Išlo o snahu ovládnuť Európu a spraviť z Nemecka najväčšiu svetovú veľmoc. Nacistický holokaust stál život odhadom až 16 miliónov ľudí. Okrem 6 miliónov židov, to boli Slovania, najmä Poliaci, ktorých obete dosiahli štvrtinu populácie, ďalej Rusi, Bielorusi, Ukrajinci a ďalší občania Sovietskeho zväzu. Veľké obete zaznamenali aj cigáni, rôznym spôsobom postihnutí ľudia, anarchisti, demokrati a komunisti. Plány nemeckých nacistov na takéto vyvražďovanie týchto skupín obyvateľstva neobišlo ani Slovensko. [295].

Slovensko ako satelit Nemecka

Ako som už stručne naznačil, rozpad demokratického Česko - Slovenska zapríčinila zrada veľmocí Francúzska a Veľkej Británie Mníchovskou dohodou s nacistickým Nemeckom a fašistickým Talianskom. Dôsledky boli tragické. Politická situácia bola v celej Európe veľmi napätá, keď tieto mocnosti ďalej ustupovali Hitlerovým požiadavkám, ktoré už napovedali, že svet čakajú dramatické zmeny.

Tieto obavy sa naplnili 1. 9. 1939, kedy nacistické Nemecko vojensky napadlo Poľsko. Takto začala druhá svetová vojna, do ktorej sa postupne zapojili takmer všetky krajiny. Satelitom nacistického Nemecka v rokoch 1939 až 1945 sa stala prvá Slovenská republika, kde vedúcou silou pod vedením Jozefa Tisa ako prezidenta sa stala Hlinkova Slovenská Ľudová Strana (HSĽS).

Nastala politicko - spoločenská situácia, ktorá potlačila všetky demokratické tendencie. 9. 9. 1941 prijala Slovenská republika prísne rasové zákony tzv. Židovský kódex. Len pre porovnanie tento zákon bol ešte prísnejší ako v Nemecku zavedený a uplatňovaný Norimberský zákon. Židov odsudzoval na základe národnostného (nie náboženského) pôvodu a zahrňoval i „polovičných“ židov, preto i zmiešané manželstvá. Židovský kódex zakazoval volebné právo, právo na výkon niektorých povolaní, obmedzovanie listového tajomstva, náboženského života, vzdelania, zamestnania, manipuláciu s majetkom a jeho paragraf 22 nariaďoval židovským obyvateľom vo veku 16 až 60 rokov pracovnú povinnosť pod dozorom Ministerstva vnútra.

V marci 1942 Slovenská vláda, odvolávajúca sa na tento paragraf a pracovnú povinnosť, začala deportovať židovských obyvateľov v takzvanej prvej vlne deportácií [294]. V októbri 1941 navštívila Hitlerov hlavný štáb delegácia najvyšších predstaviteľov Slovenskej republiky na čele s prezidentom Jozefom Tisom. Bolo im oznámené, že na území Poľska budú vyčlenené priestory, kde sa postupne sústredia všetci európski židia a majú pripraviť dohodu o takzvanom kolonizačnom poplatku, to je za každú deportovanú židovskú osobu zaplatiť Nemecku 500 ríšskych mariek, za uhradenie presídľovacích nákladov. Malo ísť o presídlenie týchto obyvateľov do nových území za účelom práce a života. To sa skoro ukázalo ako veľké klamstvo.

Delegácii bolo ďalej naznačené, že Slovenská republika by mala v tejto záležitosti získať európske prvenstvo. Samotné deportácie uskutočňovali členovia Hlinkovej gardy ešte v roku 1942 za prispenia Freiwillige Schutzstaffel [304]. Tieto deportácie sa realizovali na základe vypracovaného súpisu židov, ktorý sa stále doplňoval a upresňoval. Slovenským Židom najskôr zobrali majetok, potom občianske práva a nakoniec ich premiestnili do tábora [295]

Na Slovensku nebol nikdy zriadený vyhladzovací koncentračný tábor, ako už spomínaných 5 na území Poľska, ale bolo zriadených niekoľko

táborov, ktoré slúžili ako židovské pracovné a zberné tábory i pre Rómov. (Nováky, Vyhne, Sereď, Žilina, Nitra, Láb, Zohor a inde) [307]. Uvediem malé upresnenie. Často používame pomenovanie koncentračný tábor, čo môže slúžiť ako spoločné pomenovanie pre rôzne odlišnosti ich použitia. Uvádzam aspoň niektoré z nich:

- židovský pracovný
- pracovný
- zberný
- evakuačný
- internačný
- vyhladzovací
- likvidačný
- zadržovací
- zhromažďovací
- zajatecký
- sústreďovací
- rodinný
- ženský a iné.

Určite som ich nevymenoval všetky, lebo uvádzam len tie, ktoré nachádzam v použitých odkazoch a literatúre. Musíme si uvedomiť, že táborov vo Veľkonemeckej ríši, (okupovanej Európe), bolo vyše 42 tisíc. Neuveriteľné. Ale keď si pripomenieme, že v Bratislave ich bolo sedem, a na Slovensku okrem tých, ktoré poznáme, boli ešte málo známe ,alebo zabudnuté, tak si uvedomíme pravdivosť tohto tvrdenia. Len pre ilustráciu spomeniem Grinavu, málo spomínanú, slúžiacu pre zajatých amerických letcov (STV-2, dokument 8. mája 2023).

Od marca do októbra 1942, kedy boli ďalšie deportácie zastavené, bolo na základe vlastných mocensko-administratívnych prostriedkov zo Slovenska do vyhladzovacích koncentračných táborov odvlečených takmer 58 tisíc židov.

Tento čin slovenskej vlády je odsúdeniahodný a nedajú sa nájsť slová na obhajobu tohto činu napriek občianskym snahám niektorých neonacistov. K záchrane stoviek židovských spoluobčanov prispeli mnohí ľudia (duchovenstvo i obyvateľstvo), napriek hrozbe väzenia či smrti. Svoj osobný postoj uvediem v osobitnej kapitole. Po vypuknutí Slovenského národného povstania (SNP) v roku 1944 nastala druhá nekontrolovateľná vlna deportácií pod dohľadom nemeckých okupač-

ných vojsk a podľa odhadu až 105 tisíc slovenských Židov vrátane odsunu z Maďarmi okupovaného južného územia Slovenska.

Ide o stratu 77% predvojnovej populácie slovenských Židov. [294, 295].

Židia aktívne vystupovali proti deportácii a zapájali sa do protifašistického odboja na Slovensku a SNP. Slovenského národného povstania sa zúčastnilo 1 650 Židov, z toho 269 zahynulo. [307].

Prvý transport slovenských Židov bol do vyhladzovacieho tábora vypravený 25. marca 1942 z Popradu a posledný 31. marca 1945 zo Serede. Nasledujúci deň bolo mesto oslobodené Červenou armádou (ČA). Celkovo bolo zo Slovenska vypravených 57 transportov, z ktorých 19 skončilo vo Osvienčime.

Ďalšie transporty končili v Terezíne, Treblinke a iných koncentračných táboroch na území Nemecka. Z vyhladzovacích táborov sa vrátilo len 348 Slovákov. Mojou úlohou je doložiť v tomto dokumente tragický osud 120 politických väzňov druhého bratislavského transportu, vypraveného 31. marca 1945 z hlavnej stanice v Bratislave. O tomto podrobnejšie v ďalších kapitolách. V posledných týždňoch roku 1945 bolo zo Slovenska vypravených celkom 5 takýchto transportov a z určitosťou môžem uviesť, že ich súčasťou boli aj Židia.

Doposiaľ som to nevedel doložiť, ale vychádzam z nesporného faktu, že celkový počet Mauthausenských väzňov sa odhadol na 199 404, z ktorých 119 000 zomrelo a medzi nimi bolo 38 120 Židov. [302]. Týmto väzňom spolu so zajatcami Červenej armády sa dostalo toho najhrubšieho zachádzania. Ak si pozornejšie uvedomíme, za akých časových podmienok sa formovalo spomenutých 5 transportov z Trenčína, Nitry a Bratislavy súčasťou boli i Židia. [286, 288, 289, 290]. Významná je správa Dokumentačného strediska obeti holokaustu z územia Slovenska [287] s cieľom, ktorého je vytvorenie ich čo najúplnejšieho zoznamu. Ide o časovo náročný 20 rokov trvajúci proces skladania a precizovania údajov. Výsledok je na dohľad a po dokončení bude možné identifikovať židovských väzňov transportovaných do Mauthausenu v posledných dňoch ukončenia 2. svetovej. vojny, čo je predmetom záujmu tohto dokumentu.

Holokaust sa už nesmie zopakovať

Práve tak, ako by sa nemali vyskytovať vojnové konflikty a iné spoločenské nepokoje, ktorých sprievodným javom sú takmer vždy rasové a náboženské represálie. Ak sa vrátime k fatálnemu obdobiu 30. rokov 20. storočia, tak postupne pozorujeme narastajúcu rasovú, ale aj náboženskú vyhranenosť voči Židom a neskôr i Slovanom v Európe. Dopady tohto besnenia nacistov a fašistov už poznáme. Napriek prežitým tragédiám sa stala najznámejšou protižidovskou (antisemitskou) udalosťou po skončení druhé svetovej vojny takzvaný Topoľčiansky pogrom.

Dňa 24. septembra 1945 rozvášnený dav v Topoľčanoch napadol židovské obyvateľstvo mesta. 48 ľudí bolo zranených, 15 muselo byť s ťažkými zraneniami prevezených do nemocnice [309]. Do kategórie povojnových masakrov spadajú i vraždy jedenástich Židov a komunistov na severovýchode Slovenska koncom roka 1945 spáchané skupinou tzv. Banderovcov v obci Kolbasov známe aj ako Kolbasovská tragédia [310]. Počas nástupu komunizmu (1948 až 1989) na začiatku roku 1948 bolo na Slovensku obnovených 41 židovských obcí a žilo tu asi 30 tisíc Židov, ktorí prežili holokaust. Po prevzatí moci komunistami vo februári 1948 tisíce z nich emigrovali do novovzniknutého štátu Izrael, do Spojených štátov, Kanady, Austrálie a do iných krajín. Prekážky, ktoré kládol režim zmarili snahy oživiť židovský komunitný život a aktivity. Židia skrývali svoje náboženstvo, vytvorili si nové životy a dodržiavali mlčanlivosť v otázkach židovských dejín a holokaustu [311].

Počas 40 rokov trvania komunistického režimu Štátna tajná bezpečnosť (ŠTB) židovské obyvateľstvo sledovala. V období tzv. normalizácie po roku obrodenia 1968 začala celoštátnu akciu "Pavúk" [312]. Cieľom tejto akcie bolo obmedzenie židovského náboženského a kultúrneho života. Prostriedkami na dosiahnutie tohto cieľa bolo sledovanie (špicľovanie) , donášanie, kolaborácia a zastrašovanie. Známe metódy diktátorského režimu. Po zmene spoločenského zriadenia v roku 1989 sa židovstvo na Slovensku prebudilo k novému životu. Židovské komunity môžu slobodne realizovať svoj náboženský, kultúrny a komunitný život. Dnes žije na Slovensku 4 328 Židov, z toho v Bratislave 748. Počas popísaných tragických udalostí sa židovská populácia na Slovensku znížila o 95 %. Postupne boli zriaďované inštitúcie, ktoré pomáhajú spoznávať históriu a kultúru Židov na Slovensku. Ďalej sa s

nimi oboznamujeme v rámci vzdelávania a propagácie židovskej kultúry.

Osvienčimská lož

Napriek nepreberném množstvu dôkazového historického materiálu sa s odstupom času čoraz častejšie objavujú popierači, či spochybňovači holokaustu. Najznámejší sa stal bývalý člen SS a nemecký neonacista T. Z. Christoffersen, podľa ktorého je verejné vyjadrovanie pochybnosti o holokauste, či dokonca jeho verejné schvaľovanie prípustné. Popieranie holokaustu je propagandou, popierajúcou historickú skutočnosť vyhladzovania Židov nacistami a ich komplicmi počas druhej svetovej vojny známe tiež ako ŠOA.

Popierajú sa aj rôzne formy zabíjania, ako plynové komory, masové strieľania, vyhladzovanie, mučenie či iné formy genocídy, čo popisujem podrobnejšie ďalej. Popieranie holokaustu je v jeho rôznych formách definovaným výrazom antisemitizmus. Holokaust je často terčom spochybňovania, prevažne z radov kritikov štátu Izrael a neonacistických a antisemitsky zameraných ľudí a skupín, čo môže mať zhubný vplyv najmä na ľahko ovplyvniteľnú mládež. Tomuto musíme rozhodne čeliť. Z hľadiska práva je v Európe popieranie holokaustu upravené zákonom. Na Slovensku je spochybňovanie holokaustu trestné od roku 2001 (novela trestného zákona číslo 485 / 2001 Zbierky zákonov a v novom trestnom zákone 300 / 2006 Zbierky zákonov). Podľa neho kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje, alebo sa snaží ospravedlniť holokaust, zločiny režimu, založeného na komunistickej ideológii, alebo zločiny iného podobného hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb potrestá sa odňatím slobody na 6 mesiacov až 3 roky. [290] "Vždy existovali a budú existovať ľudia, ktorým nefunguje vnútorný a morálny kompas. Nevyvinul sa výchovou rodičov, nespustilo ho vzdelávanie, či životné skúsenosti. Musíme sa zmieriť s faktom, že medzi nami žijú aj objektívne zlí ľudia. Práve kvôli nim existuje trestný zákon. Na slovenskej politickej scéne sa aktivizujú jednotlivci, ktorí v honbe za vlastným prospechom spolupracujú, komunikujú, či dokonca vyjadrujú obdiv k hyenám bez morálnych zásad. Nedopusťme zamieňanie páchania trestnej činnosti za vyjadrovanie alternatívneho názoru. Šírme ďalej toto vyhlásenie slovenského protifašistického hnutia" [290]. Ďalší problém, s ktorým sa často stretávam,

je deformovanie histórie, prekrucovanie a rôzne ukážky postojov starých nacistov, servírovaných mládeži ako nasledovania hodné vzory.

Sme svedkami, že dokonca v televíznych dokumentoch sú jednotky SS prezentované ako príkladné vojenské vzory. Výsledky vojenských operácií sú upravované politickou optikou, často v príkrom rozpore so skutočnosťou. Príkladom môže byť prezentované a skreslené úsilie a prínos Červenej armády ku spoločnej porážke nemeckého nacizmu. Ignoruje sa 27 miliónov obetí občanov Sovietskeho zväzu a vojakov Červenej armády. Tak ako vnímame holokaust ako veľkú tragédiu židovského národa so stratou 6 miliónov obetí, tak musíme vnímať aj tragédiu Slovanov v rámci genocídy. ”Kto miluje slobodu, dlhuje Červenej armáde taký dlh, že sa nedá nikdy splatiť.” - Ernest Hemingway, aktívny účastník druhej svetovej vojny. Všetko naše úsilie musí smerovať k potieraniu vojenských konfliktov a udržaniu svetového mieru.

Dňa 21.3.2025 som na sieti “Aby bylo jasno” s Janou Bobošíkovou a Janem Schneiderem zhliadol šokujúce informácie s odstupom 80 rokov. Obsahom tohto vysielania boli informácie o strategickom dlhodobom spojenectve medzi nacistickým Nemeckom a najväčšou americkou korporáciou IBM. Informácie zverejnené v tejto relácii sa opierajú o fakty uvedené v knihe amerického autora Edwina Blacka [399]. IBM dodávala do všetkých hlavných koncentračných táborov sčítacie stroje na zber dát aplikovaných na diernych štítkoch. Nechám na čitateľovi, aby posúdil s akým časovým odstupom sa táto výpočtová technológia dostala do našich životov. IBM každý mesiac vykonávala pravidelné servisné prehliadky a údržbu. Až rokom 1942, kedy USA vstupuje do 2.svetovej vojny IBM presúva svoju činnosť na pobočku do Švajčiarska a pokračuje tak ďalej v tejto významnej pomoci nacistickému Nemecku. Netreba vysvetľovať aký prínos pre Nemcov mala táto výpočtová technika v tom čase pre zhromažďovanie a využívanie dát veľkého rozsahu. Kniha Edwina Blacka [399] zahŕňa veľké množstvo doposiaľ nezverejnených dokumentov a vyšla aj v českom jazyku.

Postavme sa spoločenskému zlu

Pre mňa ako 88-ročného občana je to veľmi ťažká otázka. Každý môj názor môže byť podrobený zdrvujúcej kritike. Napriek tomuto riziku pokúsim sa nastoliť zopár návrhov:

1. Viem len veľmi málo o vzdelávacom procese detí a mládeže. Som presvedčený, že to je prvá a najdôležitejšia úloha. Hľadajme nové spôsoby neustáleho pripomínania a vzdelávania o týchto zločinoch páchaných od nástupu fašistov a nacistov k moci na národoch Európy. Obsah tohto vzdelávania som načrtol a miera previnenia sa rozširuje aj na cigáňov a ďalšie už spomenuté problematiky osvety holokaustu, genocídy, vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti a iné formy diskriminácie.

2. Obsahom tohto procesu by malo byť objasnenie, ako k týmto zločinom došlo, aké boli politicko-spoločenské podmienky násilia, hlavní aktéri týchto desivých udalostí, priebeh a naplnenie likvidácie politických oponentov a nakoniec vyvodenie právnych záverov a potrestanie týchto zločincov. Myslím, že záber tohto vzdelávacieho procesu by nemal byť priširoký, aby sa cieľová skupina nestratila v záplave informácií. Téma by mala byť stručná a pútavo podaná.

3. Cieľová skupina je predovšetkým mládež a to je istý problém. Vzdelávanie by sa malo organizovať na dobrovoľnom rozhodnutí, mimo nátlaku pedagógov a vždy spojené s pútavým, audiovizuálnym sprievodom a spoločensko-zábavnou časťou. A sme pri peniazoch. Ďalšou skupinou môžu byť seniori v kluboch dôchodcov, domovoch sociálnych služieb, univerzita tretieho veku, univerzita mladých cez prázdniny, rôzne spoločensko-záujmové krúžky a podobne. Takéto podujatia sa môžu organizovať ako stretnutie generácií a rôzne tábory.

4. Využiť odborný potenciál historikov na všetkých úrovniach, archivárov, pracovníkov v múzeách, galériách a iných na tento účel použiteľných ľudí. Využiť vzácnu príležitosť prezentácie pamätníkov s cieľom ochrany spoločnosti pred hrozbou nového konfliktu a so sprievodnými prejavmi vojnového antisemitizmu, rasizmu, xenofóbie a anticiganizmu. Uchovávať a sprostredkovávať pamäť udalostí všetkými dostupnými formami online a spracovaním filmových krátkometrážnych monotematických dokumentov.

5. Potrestanie vojnových zločincov a tých, ktorí horlia za obrodu organizácie SS, je z právneho hľadiska dnes už diskutabilné. Do dnešných dní bolo v Nemecku odsúdených výše 14 665 osôb starších ako 90 rokov, ktorí slúžili vo vyhladzovacích koncentračných táboroch. Z toho bolo odsúdených asi 6 400 ľudí s trestami od 6 mesiacov do 1 roka. Vysoký vek nemohol byť prekážkou pre súdne konanie. Pripomeňme si, že ide len o zlomok z množiny, veď príslušníkov SS bolo v roku 1945 viac ako 2 milióny ľudí. Nebezpečenstvo neonacizmu je v súčasnosti veľké. Vo vojenskom konflikte s Ruskom sa na Ukrajine formovali aj z radov cudzincov jednotky Azov s insígniami SS na uniformách. Je zverejnená fotografia amerických mariňákov (dobrovoľníkov) zapojených do tohto konfliktu pod svojou vlajkou a pod ňou s vlajkou SS rovnakej veľkosti. Toto sa deje za ignorancie médií u nás, ale to neznamená, že problém neexistuje. Sme svedkami obrody nacizmu a fašizmu, odkazu SS a vďaka pokrivenému názoru spoločnosti a mládeže môže istá časť komunity podľahnúť deformovanej histórii a hľadieť na tento prejav s obdivom. Preto je vzdelávanie tak dôležité.

6. Musíme vysvetľovať zmysel mosadzných kameňov na zakopnutie. Tieto kamene sa volajú Stolperstein a majú nám pripomenúť, že nie vždy sme mohli žiť v pokoji a bezpečí. V Bratislave je ich už osadených niekoľko. Upozorňujme na to.

7. Ešte vieme nájsť ľudí, ktorí sa vo svojom osobnom svete vrátia k osobným zážitkom. Keď po 80. rokoch prekonajú vnútornú zábranu, dokážu vrátiť sa do ťažkého obdobia života a teraz nahlas svedčiť, aby sa ukázalo, čo dokáže zlo a ľudská nenávisť. Musíme o tom hovoriť, aby sa nezabudlo. Veľa nevinných ľudí muselo zahynúť len preto, že mali iné vierovyznanie, že sa narodili do inej rodiny, alebo bránili svoju vlasť na druhej strane vojnového konfliktu. Nenávisť je najväčšie zlo.

8. Súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu musí byť aj návšteva pamiatok k holokaustu. Tieto exkurzie je potrebné koordinovať v spolupráci s Ústredným zväzom židovských náboženských obcí, kde sa nám určite dostanú cenné rady.

9. Komplexný pohľad na možné miesta výchovno-vzdelávacieho procesu poskytuje databáza slovenského židovského dedičstva.

Prehľadný dokument o pamiatkach židovskej kultúry na celom Slovensku. Ako Bratislavčan sa zameriam na pamiatky v meste a blízkom okolí:

- Múzeum židovskej kultúry sa nachádza v Zsigrayovej kúrii na Židovskej ulici číslo jedenásť. Je jedinou pripomienkou historickej židovskej štvrte.

Foto: Wikipedia

- Pamätník na mieste bratislavskej synagógy na Rybnom námestí.
- Židovské komunitné múzeum expozícia umiestnená v synagóge na Heydukovej ulici.

Foto: Wikipedia

Jediná zachovaná bratislavská synagóga je miestom židovských bohoslužieb a významnou pamiatkou medzivojnovej architektúry na Heydukovej ul. v Bratislave.

- Židovský kultúrny inštitút.
- Dokumentačné stredisko holokaustu.
- Pamätník Chatam Sofera nie je múzeum, ale hrobka významných rabínov a učencov, ktorým sa v židovskej tradícii

preukazuje veľká úcta. Pozor na oblečenie. Rezervácia vstupu Kozia ulica 18 Židovská náboženská obec.

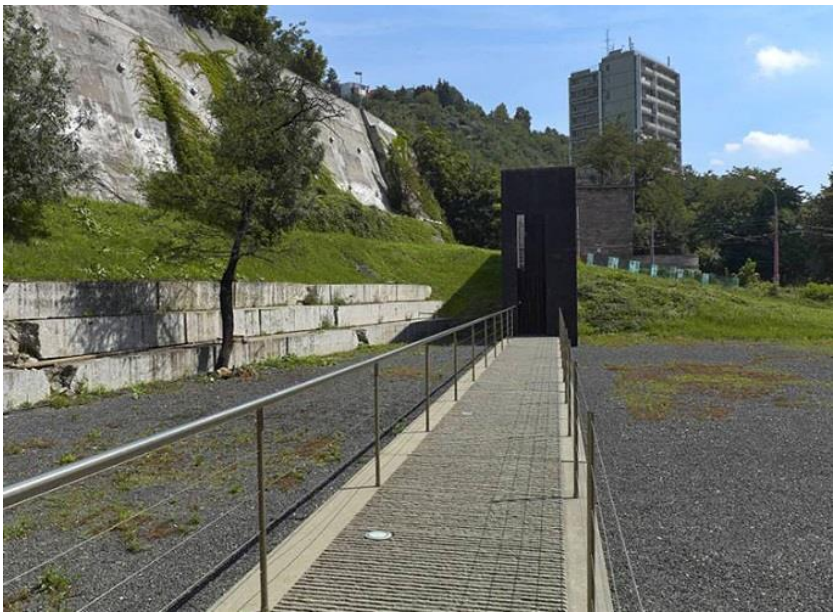

Foto: Wikipedia

- Starý židovský cintorín Kráľovské údolie.
- Pamiatka na bývalý židovský cintorín Devínska Nová Ves ulica Na Grbe. Židovský cintorín bol situovaný v blízkosti terajšieho cintorína, pri uliciach Na Grbe a Hradištná. Zrušený bol pri výstavbe sídliska na Hradištnej ulici. V roku 2008 bol odhalený na mieste bývalého židovského cintorína pamätník.

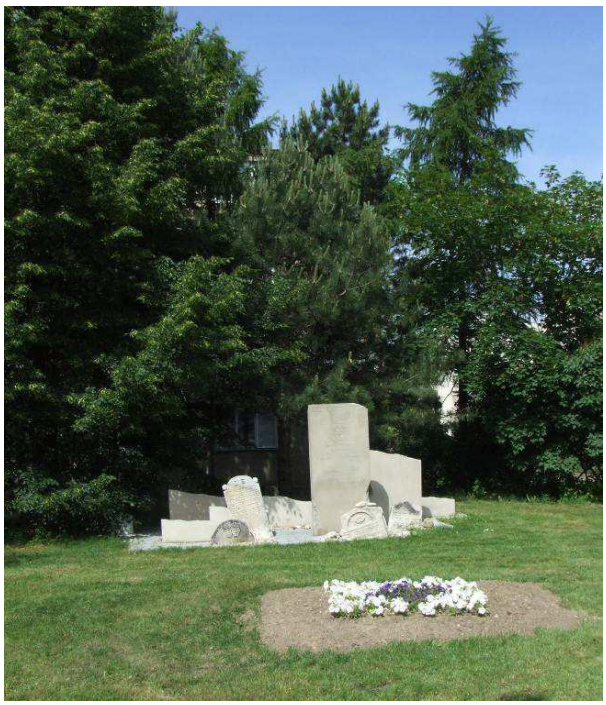

Foto: Wikipedia

- Synagóga v Malackách

Foto: Wikipedia

- Synagóga v Stupave